

MARTA SANCHO I PLANAS

Des de l'arqueologia,
reviure l'edat mitjana

Reconstructing the Middle Ages
through Archaeology

Universitat de Barcelona

Publicacions i Edicions

ÍNDIX

Des de l'arqueologia, reviuere l'edat mitjana

9

Reconstructing the Middle Ages through Archaeology

49

DES DE L'ARQUEOLOGIA,
REVIURE L'EDAT MITJANA

Aquest text és una adaptació de la lliçó impartida el 17 d'octubre de 2012 a la Universitat de Barcelona, en el marc de les VIII Jornades de Cultures Medievals organitzades per l'IRCVM. Alhora, s'inscriu en el projecte «Comunitats de muntanya en el pas de l'antiguitat tardana a l'alta edat mitjana», de la Universitat de Barcelona.

INTRODUCCIÓ

Fa uns anys, amb motiu de la publicació de la monografia sobre el castell de Mur, en un moment d'inspiració i referint-me als estudiants que formaven part de l'equip d'excavacions, vaig escriure el següent:

Són aquests nois i noies els que desenvolupen una sensibilitat especial i una emoció indescriptible quan, per exemple, una subtil olor de cendres humides els envaeix l'olfacte. El paletí que tenen a les mans va descobrint un nivell d'incendi atrapat des de fa segles entre els estrats de destrucció i d'ocupació. Descobreixen l'arqueologia pels sentits, l'olor, el tacte, l'oïda, la vista... només hi falta el gust, tot i que no estic del tot segura que no hi intervingui en algun cas de malaltia greu.

L'olfacte, aquell sentit que ens fa reviure els més intensos records de la infantesa, ens vol parlar en

aquells instants d'un passat desconegut, i ens esforcem per imaginar com succeí, quan i per què. La resposta, i encara provisional i pendent de revisió, no s'aconsegueix amb facilitat i només un mestre et pot guiar en l'ofici fins a assolir el coneixement, les habilitats i les intuïcions que et permetran interpretar el registre arqueològic. I així, a poc a poc, amb insistència, constància, paciència i dedicació, tots anem esdevenint una mica mestres i sentim una gran satisfacció personal quan comencem a trobar les nostres pròpies claus de comprensió.

Aquest text, escrit per intentar explicar el seguit de sensacions i emocions que els arqueòlegs experimentem quan estem excavant, podria ser una resposta a les preguntes que se'ns fan sovint: «Però... per què ho feu, això? Què busqueu? Ja us compensa, aquest esforç?».

ELS PRECEDENTS A EUROPA

De fet, l'arqueologia —i en concret la centrada en el període medieval— té ja una llarga història. En podem trobar els inicis en les primeres catalogacions de monuments que es van realitzar per tot Europa des de fi-

nals del segle XVIII i durant tot el segle XIX. A la segona meitat del segle XIX, aquestes actuacions catalogadores es van completar amb intervencions dirigides a la restauració de monuments segons uns ideals estètics poc científics però característics del seu temps. Aquest seria el cas de les intervencions de Viollet-le-Duc a la vila de Carcassona o de la restauració del castell de Windsor feta per Augustus W. N. Pugin. Es tractava, tot plegat, d'una activitat lligada al que anomenem antiquària o colleccionisme i al servei dels ideals romàntics de l'època. Durant tot aquest període tan sols trobem algunes excavacions pròpiament dites, centrades sobretot en llocs de culte i en necròpolis, amb arqueòlegs com ara A. d'Andrade a Itàlia, Pitt-Rivers a Anglaterra, Fischer a Noruega i Stolpe a Suècia.

La primera meitat del segle XX va estar ideològicament marcada pel nazisme i per la reacció en contra, amb Alemanya i Polònia com a màxims representants d'aquests corrents. Els primers a la recerca de la puresa de la raça i els altres buscant els seus orígens lluny de tota influència germànica.

A Alemanya destaca l'actuació de H. Jankuhn, especialment per les seves aportacions metodològiques en el treball de camp, i la de G. Kossinna, les

idees del qual foren emprades per la ideologia nazi per demostrar els drets històrics dels germànics sobre extensos territoris. De gran importància van ser les excavacions al jaciment de Hedeby en danès o Haithabu en la seva forma germànica, situat a la frontera entre Alemanya i Dinamarca, i als hàbitats abandonats de Hohenrode, Gladbach i Merdinghen. Els polonesos, esforçats a marcar la seva diferència amb els germànics, van excavar en jaciments fortificats —entre els quals Biskupin, Kecko, Gniezno i Poznan—, mentre J. Kostrzewski escrivia la síntesi dels orígens polonesos.

A Anglaterra, arqueòlegs com ara M. W. Beresford, W. G. Hoskins i M. Wheeler enceten la línia de recerca arqueològica sobre despoblats medievals. A Escandinàvia es desenvolupa l'anomenada arqueologia rural amb noms destacats com són els de R. Blomqvist a Suècia i G. Hatt i A. Steensberg a Dinamarca, alhora que s'iniciaven els primers estudis d'arqueologia medieval a les universitats de Lund i Uppsala de la mà d'O. Rydbeck i B. Thordeman, respectivament. A Itàlia i França s'anaven obrint pas noves tendències centrades especialment en les formes d'hàbitat i l'arqueologia de la mort amb l'excavació de necròpolis llombardes i merovíngies, i s'iniciaven els estudis de produccions

ceràmiques postclàssiques a Itàlia, amb investigadors com ara G. Ballardí i L. Conton.

Val a dir, però, que no va ser fins després de la Segona Guerra Mundial quan veritablement proliferà la recerca en el camp de l'arqueologia medieval. Fou llavors que s'incrementà el nombre de publicacions i d'institucions especialitzades en arqueologia medieval, com també el de les universitats que impartien formació en aquesta disciplina.

Cal destacar, per sobre de tot, l'activitat desenvolupada per l'Institut d'Història de la Cultura Material de l'Acadèmia de Ciències de Varsòvia dirigit per l'arqueòleg medievalista W. Hensel des del 1955. Així mateix, entre 1945 i 1950 es van excavar més de cinquanta jaciments, principalment en les ciutats que havien estat destruïdes per la guerra, i s'aplicaren les propostes interpretatives marxistes amb l'objectiu comú de descobrir els orígens de la nació polonesa.

Pel que fa a institucions i organismes de recerca, esmentarem el Deserted Medieval Village Research Group, el Medieval Village Research Group i la Society for Medieval Archaeology a Anglaterra, on destaquen els treballs realitzats per M. Beresford i J. Hurst a Wharram Percy; el Centro Italiano di Studi sull'Alto

Medioevo de Spoleto i el Laboratorio di Informatica Applicata all'Archeologia Medievale de Siena a Itàlia —amb jaciments tan destacats com els de Rocca San Silvestro, amb R. Francovich dirigint les excavacions—; el Centre de Recherches Archéologiques Médiévales de Cahen, el Laboratoire d'Archéologie Médiévale d'Aix-en-Provence i el Centre d'Archéologie Médiévale du Languedoc a Carcassonne a França, on cal remarcar la recerca realitzada per G. Démians d'Archimbaud al castell de Rougiers.

També les publicacions especialitzades començaren a proliferar amb capçaleres importants: *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters* a Alemanya; *Medieval Archaeology* a Anglaterra; *Archéologie Médiévale, Cahiers Archéologiques, fin de l'Antiquité et Moyen Âge*, *Archéologie du Midi Médiévale* a França; *Archeologia Urbium* a Polònia, i *Archeologia Medievale* a Itàlia.

Aquesta activitat investigadora anà acompanyada de la formativa a nivell universitari. Es poden comptar per desenes les universitats europees que impartiren formació en arqueologia medieval, especialment a Itàlia, França i Anglaterra.